

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХІДУ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В. В. Мартинець, канд. екон. наук;

Н. М. Ляпощенко, студент

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

E-mail: victoria_vvm@ukr.net

У статті проведений аналіз методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства. В ході проведеного дослідження розроблений системний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Запропонований підхід представляє собою оцінку конкурентоспроможності підприємства за окремими підсистемами управління підприємством, а саме: конкурентоспроможності виробничої, фінансової, маркетингової, контрактної діяльності, організації збуту, управління персоналом підприємства, конкурентоспроможності продукції та загального рівня конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, системний підхід, методи оцінювання, показник вагомості, ефективність.

Вступ. В сучасних умовах ринкової економіки конкуренція являється одним з аспектів розвитку підприємства. Завдяки ринковій конкуренції менеджмент підприємства розробляє нові підходи до управління підприємством, формування стратегії ціноутворення, товарної та комунікаційної політики, політики розподілу продукції.

Потреба адаптації підприємства до умов динамічного конкурентного бізнес-середовища зумовлює необхідність розроблення нових підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Теоретичні та практичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності підприємства представлені в роботах: В. Г. Балан, Л. А. Анісімова запропонували модель побудови рейтингів конкурентоспроможності підприємств з використанням методів багатокритеріального аналізу та визначення рівня узгодженості одержаних результатів [1]; в роботі О. О. Шевченко розглянуті сучасні методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства, а також конкурентоспроможність потенціалу як основу конкурентоспроможності підприємства [2]; А. О. Левицькою сформовано систему методів оцінки конкурентоспроможності підприємства та доведено необхідність застосування комплексу методів для більш повної оцінки конкурентоспроможності того чи іншого підприємства [3]; Д. В. Яцковий запропонував власний підхід до експрес-оцінки конкурентоспроможності харчових підприємств [4]; Н. О. Сагалакова запропонувала систему показників для діагностики конкурентоспроможності роздрібних торговельних підприємств [5].

Незважаючи на наявність різноманітних наукових підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємства, в умовах динамічного ринкового середовища, залишається актуальним питання розроблення наукових підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємства з врахуванням умов бізнес-середовища та особливостей господарської діяльності, організації

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства та розроблення системного підходу до оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Результати дослідження. В теорії та практиці управління конкурентоспроможністю застосовують різноманітні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства, серед яких доцільно акцентувати увагу на наступних методах: методі переваг, методі інтегральної оцінки, графічному методі, бальної оцінки конкурентоспроможності, структурному і функціональному, матричному методі. Кожен із зазначених методів має свої переваги та недоліки (табл.1).

Таблиця 1 – Аналіз методів оцінки конкурентоспроможності підприємства

Назва методу	Сутність	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Метод переваг	Заснований на виявленні певних характеристик властивостей товару, які дають підприємству перевагу над галузевими конкурентами. Комплексно оцінюються зовнішні та внутрішні переваги. Зовнішні переваги допомагають визначити властивості товару в залежності від потреб споживачів, внутрішні - визначають показники продуктивності та витрати на одиниці товару	Метод є досить простим у застосуванні. Він не потребує залучення кваліфікованих експертів з певною підготовкою	Зовнішні та внутрішні конкурентні переваги базуються на оцінці принципово різних показників, які між собою можуть бути просто несумісними
Метод інтегральної оцінки	Сутність методу полягає у визначенні інтегрального показника конкурентоспроможності, який поєднує в собі два різних за змістом критерії: перший відображає стан задоволення потреб споживачів, а другий відображає ефективність виробничої діяльності. У випадку, коли інтегральний показник складає 1, можна говорити, що підприємство знаходиться на одному рівні зі своїми конкурентами. Якщо значення більше 1 – це свідчить про значні переваги підприємства над конкурентами. А у випадку, коли інтегральний показник менше 1 – це є сигналом того, що підприємство не конкурентоспроможне	Метод інтегральної оцінки є досить простим, наочним. Дає змогу зрозуміти положення підприємства відносно підприємств-конкурентів	Метод є актуальним для підприємств, що спеціалізуються на виготовленні лише одного виду продукції

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Графічний метод	Застосовується для визначення та аналізу показників діяльності підприємства у комплексі. Графічно зображується багатокутник, на осях якого відкладаються значення певних характеристик компанії за декілька періодів чи характеристики компанії-конкурента, чи міжгалузеві показники	Метод є досить простим у застосуванні, дає змогу наочно оцінити перевагу чи відхилення кожного окремо взятого критерію	Складність в отримання інформації для оцінки конкурентоспроможності підприємств-конкурентів та галузевого рівня конкурентоспроможності
Метод бальної оцінки конкурентоспроможності	Метод передбачає виділення певних показників, які необхідно оцінити. Визначається перелік критеріїв і проставляються відповідно бали експертів. Окрім цього визначається коефіцієнти вагомості кожного з показників. Значення загальної оцінки складається із суми множників отриманого середнього балу на відповідний коефіцієнт вагомості показників. Отримане значення порівнюється із попередньою оцінкою діяльності підприємства, або із оцінкою діяльності конкурентів	З'являється можливість визначити підприємству своє місце (положення) відносно конкурентів	Отримані бали є досить суб'єктивними, оскільки бали проставляють експерти
Структурний і функціональний методи	Метою структурного методу є визначення рівня монополізації сфери діяльності підприємства. Одночасно із цим, функціональний метод спрямований на визначення показників ефективності виробництва, фінансового стану, збуту та конкурентоспроможності товару	Методи охоплюють досить широкий спектр показників оцінки конкурентоспроможності підприємства	Відсутня можливість визначення загального рівня конкурентоспроможності підприємства
Матричний метод	Заснований на розгляді та аналізі процесів життєвого циклу певних товарів або підприємства. При цьому проводиться аналіз і підприємства-конкурента	Метод дає змогу виявити яке місце займає певний товар на ринку (у порівнянні з конкурентами)	Не дає можливості оцінити конкурентоспроможність підприємства в кількісному виразі, лише в якісному

Розроблено автором за джерелами [6, 7, 8]

На основі вище наведеного аналізу можна стверджувати, що не існує єдиного універсального методу оцінки конкурентоспроможності підприємства. В сучасних умовах конкурентного ринкового середовища неможливо проводити оцінку конкурентоспроможності лише на основі показників оцінки конкурентоспроможності продукції. В залежності від ринкової кон'юнктури, особливостей господарської діяльності підприємства, властивостей продукції, що випускається, з нашої точки зору доцільно застосовувати системний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Запропонований підхід представляє собою оцінку конкурентоспроможності підприємства за окремими підсистемами управління підприємства, а саме: конкурентоспроможністю виробничої, фінансової, маркетингової, контрактної діяльності, організації збуту, управління персоналом підприємства, конкурентоспроможності продукції. Кожна з підсистем представлена показниками оцінки ефективності. Для кожного показника підсистеми, а також і для самої підсистеми за допомогою методу експертних оцінок визначається показник вагомості за формулою:

$$K_g = \frac{b_i}{\sum_{i=1}^n b_i}, \quad (1)$$

де K_g – коефіцієнт вагомості;

b_i – оцінка i -го показника;

n – кількість показників.

За результатами проведених розрахунків, використовуючи графічний метод, будується багатокутник конкурентоспроможності підприємства, який відображає рівень конкурентоспроможності підприємства по кожній підсистемі управління підприємством. З врахуванням коефіцієнтів вагомості кожної підсистеми управління підприємством та результатами проведених розрахунків, визначається загальний рівень конкурентоспроможності за конкретний період діяльності підприємства.

Нами була проведена оцінка конкурентоспроможності ТОВ «Райдуга-2», яке спеціалізується на виготовленні та реалізації корпусних меблів.

Використовуючи системний підхід було проведено оцінку рівня конкурентоспроможності виробничої, фінансової підсистеми, підсистеми організації збуту, підсистеми управління персоналом, та оцінку конкурентоспроможності продукції (за формулами 2-6).

Оцінка рівня конкурентоспроможності виробничої діяльності

$$ED = 0,24B + 0,19\Phi + 0,24PB + 0,14ПП + 0,193П, \quad (2)$$

де B – витрати на виробництво одиниці продукції;

Φ – фондвіддача;

PB – рентабельність виробництва;

$ПП$ – продуктивність праці виробничого персоналу;

ΦM – фондомісткість.

Оцінка рівня конкурентоспроможності фінансової діяльності

$$\Phi C = 0,24k_a + 0,24k_{\text{фс}} + 0,14k_{\text{мк}} + 0,19k_{\text{ал}} + 0,19P_{\kappa} \quad (3)$$

де k_a – коефіцієнт автономії;

$k_{\text{фс}}$ – коефіцієнт фінансової стійкості;

$k_{\text{мк}}$ – коефіцієнт маневреності власного капіталу;

$k_{\text{ал}}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

P_{κ} – рентабельність власного капіталу.

Оцінка рівня конкурентоспроможності організації

$$EЗ = 0,27P_n + 0,17k_{\text{зн}} + 0,17k_{\text{зв}} + 0,17k_{\text{оз}} + 0,22k_{\text{оз}} \quad (4)$$

де P_n – рентабельність продажу;

$k_{\text{зн}}$ – коефіцієнт затовареності продукцією;

$k_{\text{зв}}$ – коефіцієнт збутових витрат на 1 грн реалізованої продукції;

$k_{\text{оз}}$ – коефіцієнт оборотності запасів;

$k_{\text{оз}}$ – коефіцієнт дебіторської заборгованості за товари на 1 грн реалізованої продукції.

Оцінка рівня конкурентоспроможності підсистеми управління персоналом:

$$EP = 0,21k_{\text{стаб}} + 0,16k_{\text{плин}} + 0,26k_{\text{квал}} + 0,16k_{\text{зоб}} + 0,21B_{\text{зн}} \quad (5)$$

де $k_{\text{стаб}}$ – коефіцієнт стабільності кадрів;

$k_{\text{плин}}$ – коефіцієнт плинності;

$k_{\text{квал}}$ – коефіцієнт професійно-кваліфікаційного рівня;;

$k_{\text{зоб}}$ – коефіцієнт загального обороту кадрів

$B_{\text{зн}}$ – витрати на заробітну плату в розрахунку на 1 грн прибутку.

Оцінка рівня конкурентоспроможності продукції:

$$KT = 0,21*Y + 0,18*C + 0,19*A + 0,20*E + 0,21*HP \quad (6)$$

де Y – середня оцінка якості продукції;

C – середня оцінка ціни продукції;

A – середня оцінка асортименту продукції;

E – середня оцінка екологічності продукції;

HP – середня оцінка сервісного обслуговування.

Рівень конкурентоспроможності підсистем управління ТОВ «Райдуга-2» визначається на початок та кінець звітного періоду. Результати розрахунку представлені графічно на рис. 1.

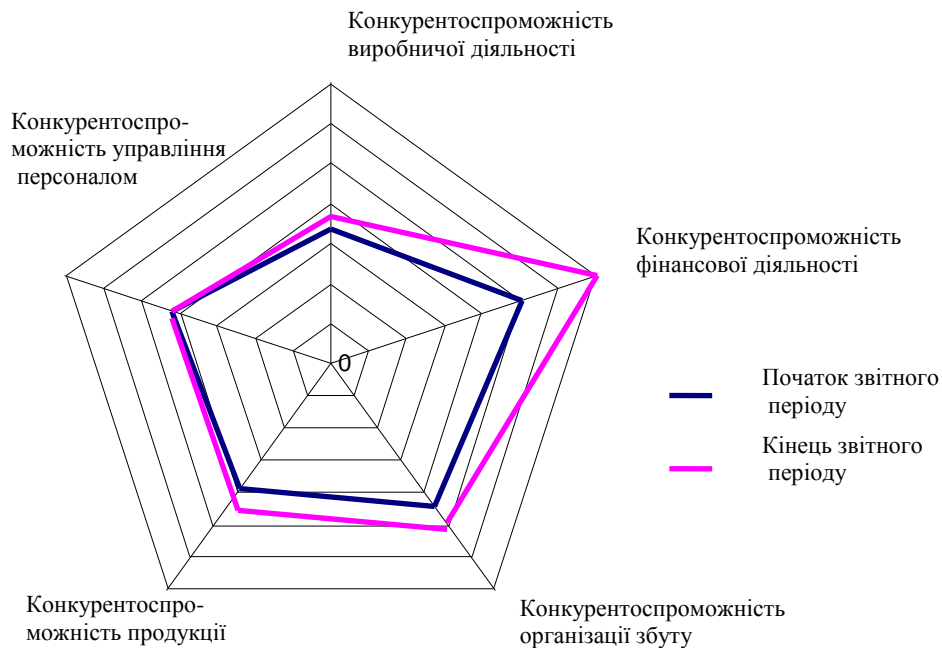

Рисунок 1 – Результати оцінки конкурентоспроможності за підсистемами діяльності ТОВ «Райдуга-2»

Загальний рівень конкурентоспроможності підприємства визначається за формулою

$$KKO = 0,24ED + 0,19\Phi C + 0,24EZ + 0,19KT + 0,14EP, \quad (7)$$

де ED – рівень конкурентоспроможності виробничої діяльності;
 ΦC – рівень конкурентоспроможності фінансової діяльності;
 EZ – рівень конкурентоспроможності організації збуту;
 KT – рівень конкурентоспроможності продукції;
 EP – рівень конкурентоспроможності підсистеми управління персоналом.

Загальний рівень конкурентоспроможності ТОВ «Райдуга -2» на початок звітної періоду склав 9,84, на кінець – 11,02. Спостерігається ріст конкурентоспроможності, завдяки підвищенню рівня конкурентоспроможності виробничої, фінансової діяльності, організації збуту та конкурентоспроможності продукції.

За результатами проведених досліджень пропонується структурно-логічна схема оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі системного підходу (рис. 2). Цей алгоритм має універсальний характер, його доцільно використовувати для оцінки конкурентоспроможності підприємств різних галузей та прийняття рішень щодо розроблення стратегій підвищення конкурентоспроможності й стратегій розвитку підприємства.

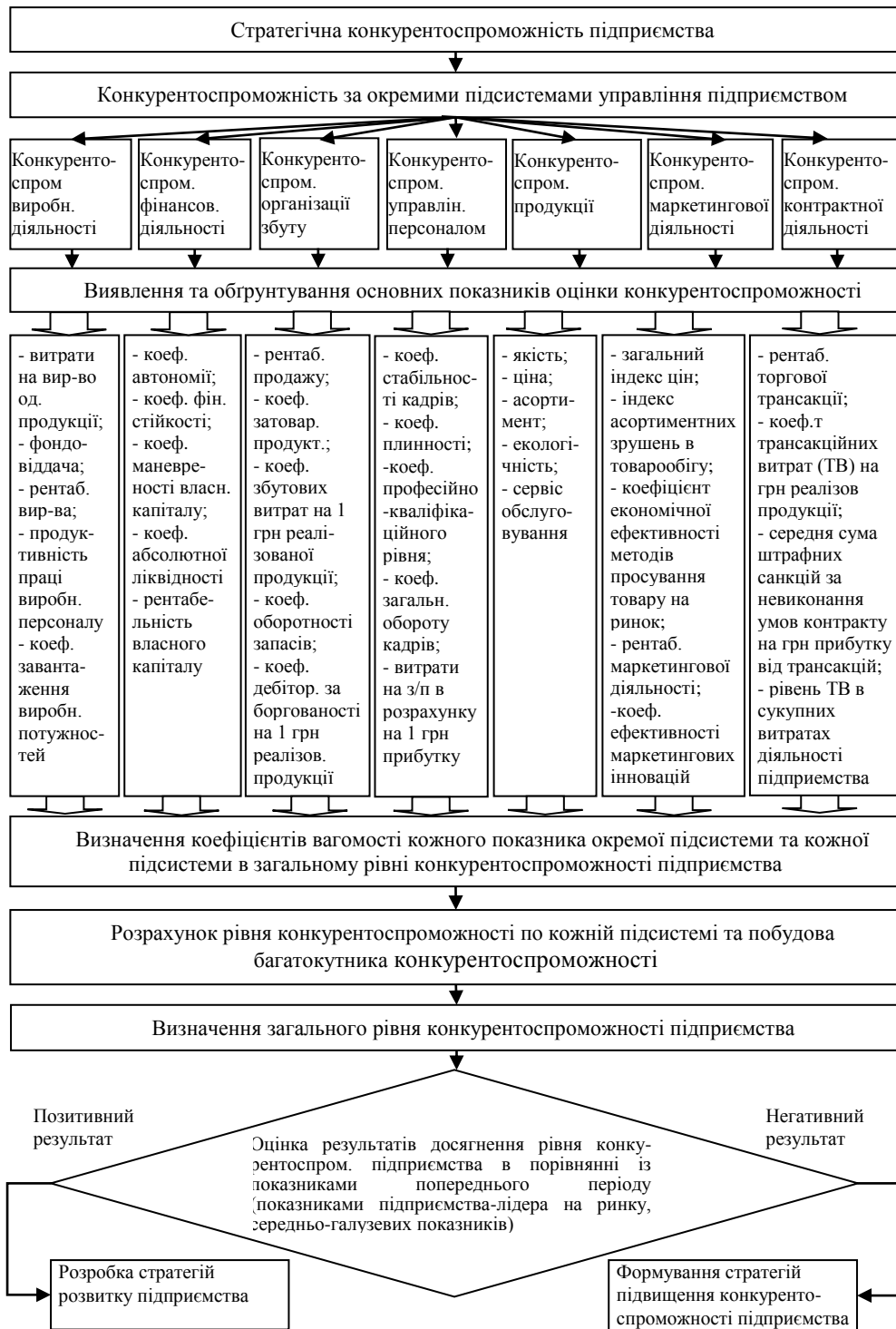

Рисунок 2 – Структурно-логічна схема оцінки конкурентоспроможності

Висновки. В статті запропонований системний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства. Здійснено оцінку конкурентоспроможності ТОВ «Райдуга-2». Результати розрахунків показали, що збільшився рівень виробничої, фінансової діяльності, організації збуту та конкурентоспроможності, спостерігається позитивна динаміка щодо загального рівня конкурентоспроможності ТОВ «Райдуга-2» (на початок звітного періоду становить 9,84, на кінець 11,02 відповідно).

Запропонований підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства базується на оцінці рівня конкурентоспроможності підсистем діяльності організації, що дає можливість менеджменту виявити слабкі сторони діяльності підприємства та розробити стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства.

SUMMARY

APPLICATION OF SYSTEM APPROACH TO ASSESS ENTERPRISE COMPETITIVENESS

*V. V. Martynec,
N. M. Liaposhchenko*

*Sumy State University,
2, Rimskogo-Korsakova St., Sumy, 40007, Ukraine
E-mail: victoria_vvm@ukr.net*

Methods of assessment for enterprise's competitiveness were analyzed in this article. System approach to assessing the competitiveness of an enterprise was developed in the research. The proposed approach represents an assessment of competitiveness by individual management subsystems of the enterprise, namely: the competitiveness of production, financial activity, marketing, contract activities, sales transactions, HR management and competitiveness of products.

Key words: *enterprise's competitiveness, system approach, methods of assessment, weight indicator, efficiency.*

РЕЗЮМЕ

ПРИМИНЕНИЕ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА К ОЦЕНКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

*В. В. Мартинец,
Н. М. Ляпощенко*

*Сумский государственный университет,
ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина
E-mail: victoria_vvm@ukr.net*

В статье представлен анализ методов оценки конкурентоспособности предприятия. В ходе проведенного исследования разработан системный подход к оценке конкурентоспособности предприятия. Предложенный подход представляет собой оценку конкурентоспособности предприятия по отдельным подсистемам управления предприятием, а именно: конкурентоспособности производственной, финансовой, маркетинговой деятельности, организации сбыта, управления персоналом предприятия, конкурентоспособности продукции и общего уровня конкурентоспособности предприятия.

Ключевые слова: *конкурентоспособность предприятия, системный подход, методы оценки, показатели весомости, эффективность.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балан В. Г. Методичне забезпечення оцінювання конкурентоспроможності підприємства / В. Г. Балан, Л. А. Анісінова [Електронний ресурс] – режим доступу : trpe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_25/zb25_03.pdf.
2. Шевченко О. О. Сучасні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства / О. О. Шевченко// Вісник КНУТД. – 2013. – № 4. – С. 136-139.

3. Левицька А. О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації / А. О. Левицька // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 4. – С. 155-163.
4. Яцковий Д. В. Сучасні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства / Д. В. Яцковий // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4(51). – С. 183-188.
5. Сагалакова Н. О. Методичні підходи до діагностики конкурентоспроможності торговельного підприємства / Н. О. Сагалакова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2010. – Вип. 2. – С. 212 – 219.
6. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: монографія / О.І. Драган.– К. : ДАКККіМ, 2006. – 160 с.
7. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія /за заг. ред. О. Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.
8. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств на базі інноваційного розвитку : монографія /за ред. О. С. Галушко. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – 212 с.

Надійшла до редакції 6 жовтня 2015 г.